

7. Основы борьбы с организованной преступностью / Под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. Москва : ИНФРА-М, 1996. 400 с.

8. Мінка П.Я., Чаплинський К.О. Тактика розслідування злочинів, вчинених організованими групами та злочинними організаціями : навч. посіб. Дніпропетровськ : Дніпропетровський гуманітарний інститут, 2007. 221 с.

УДК 343.431

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.2.19>

МОЗОЛЬ С.А.

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ПОШИРЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ

MAIN REASONS FOR THE SPREAD OF HUMAN TRAFFICKING IN UKRAINE

Метою статті є дослідження найпоширеніших детермінант торгівлі людьми та виявлення ефективних заходів запобігання злочинам зазначеної категорії з метою імплементації їх у правову дійсність України. Методологічний інструментарій обрано відповідно до поставленої мети, специфіки об'єкта та предмета дослідження. У процесі дослідження здійснено узагальнення, обробку та аналіз отриманих результатів. Спеціальним методом дослідження, використаним у статті, є системний аналіз. Наукова новизна публікації полягає в тому, що проаналізовано зовнішні причини торгівлі людьми, до яких належать: неіснуючу систему протидії торгівлі людьми у світі; попит на торгівлю людьми; наявність можливостей для торговців людьми; пропозицію; наявність потенційних жертв. Розкрито зміст внутрішніх передумов торгівлі людьми, до яких можна зарахувати: економічні, соціальні, психологічні, інформаційні, правові. На підставі виокремлення та аналізу причин та умов вчинення такого кримінального правопорушення, як торгівля людьми, запропоновано заходи запобігання злочинам зазначеної категорії. Зроблено висновок, що сьогодні особливою актуальністю вирізняються проблеми запобігання торгівлі людьми, соціального та правового захисту українських громадян, які працюють за кордоном. Україна вважається однією з найбільших країн-донорів трудових ресурсів. Проблема полягає в тому, що в нашій державі не ведеться статистика щодо реальної кількості українських громадян, які перебувають за кордоном. Незважаючи на докладання певних зусиль із боку органів державної влади України в напрямі запобігання торгівлі людьми, як-от криміналізація цього кримінального правопорушення в національному законодавстві – прийняття та виконання Програми запобігання торгівлі жінками та дітьми, ратифікація міжнародних договорів, укладання двосторонніх та багатосторонніх угод, активізація міжнародного співробітництва України, організація та проведення інформаційних кампаній, відкриття реабілітаційних центрів для тих, хто потерпів від торгівлі людьми, налагодження активної співпраці з міжнародними та неурядовими організаціями, проблема торгівлі людьми залишається актуальною. До того ж це негативне явище має стійкі тенденції до поширення.

Ключові слова: торгівля людьми, запобігання торгівлі людьми, внутрішні детермінанти, зовнішні детермінанти, транснаціональна організована злочинність.

The purpose of this article is to study the most common determinants of human trafficking and identify effective measures to prevent crimes of this category, in order to implement them into the legal reality of Ukraine. Methodological tools are selected in accordance with the purpose, specifics of the object and subject of research. In the course of the research the generalization, processing and analysis of the obtained results were carried out. A special research method used in the article is the method of system analysis. The scientific novelty of the publication is that the external causes of human trafficking are analyzed, which include: ineffective system of combating human trafficking in the world; demand for human trafficking; availability of opportunities for traffickers; proposal, the presence of potential victims. The content of internal preconditions of human trafficking is revealed, which include: economic preconditions; social preconditions; psychological preconditions; information prerequisites; legal preconditions. Based on the identification and analysis of the causes and conditions of such a criminal offense as trafficking in human beings, measures to prevent crimes of this category are proposed. It is concluded that today, the problems of prevention of human trafficking, social and legal protection of Ukrainian citizens working abroad are especially relevant. Ukraine is considered one of the largest donors of labor resources. The problem is that our country does not keep statistics on the actual number of Ukrainian citizens abroad. Despite the efforts of the Ukrainian authorities to prevent trafficking in human beings – criminalization of this criminal offense in national legislation – the adoption and implementation of the Program to Prevent Trafficking in Women and Children, ratification of international agreements, bilateral and multilateral agreements, intensification of international cooperation. organization and conduct of information campaigns, opening of rehabilitation centers for victims of human trafficking, establishing active cooperation with international and non-governmental organizations, the problem of human trafficking remains relevant and this negative phenomenon has a steady tendency to spread.

Key words: *human trafficking, prevention of human trafficking, internal determinants, external determinants, transnational organized crime.*

Вступ. Торгівля людьми – це добре організований транснаціональний злочинний бізнес, тісно пов'язаний із такими явищами, як проституція, наркоманія та порноіндустрія. Особливо актуальною ця проблема є для України, де вона отримала значне поширення. Так, за оперативними даними Національної поліції, кожного року жертвами торгівлі людьми стає близько двох тисяч громадян України [4]. Статистичні дані за 2020 рік свідчать, що потерпілими від кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, визнано 367 осіб, із яких 184 – жінки, 161 – чоловіки, 22 – діти [3].

Постановка завдання. Мета та завдання публікації – виокремити та проаналізувати найпоширеніші детермінанти, що зумовлюють вчинення такого кримінального правопорушення, як торгівля людьми.

Результати дослідження. У XXI столітті факт поширення такого одного з видів транснаціональної злочинної діяльності, як торгівля людьми, кинув виклик усій світовій спільноті, нівелюючи основні права і свободи людини та загальноприйняті норми і принципи міжнародного права [1].

Торгівля людьми – це здійснювані з метою експлуатації вербування, переміщення, передавання, переховування або одержання людей шляхом загрози силою чи її застосування, інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою, уразливостю становища або шляхом підкупу (у вигляді платежів чи вигід) для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан або вилучення органів (стаття 3(а) Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності). При цьому згода жертви торгівлі людьми на заплановану експлуатацію не береться до уваги, якщо стосовно неї використано будь-який із зазначених заходів впливу [7].

Як уже зазначалось, сучасна торгівля людьми має транснаціональний характер, адже вона охоплює всі регіони та більшість країн світу. Також зростають масштаби торгівлі людьми всередині країн. Якщо торгівля людьми пов'язана з переміщенням через кордони однією або декількох

держав, то країни (відповідно до ролі в цьому процесі) поділяються на країни походження, країни призначення, країни транзиту. Україна, будучи країною походження, є також транзитною країною, а останнім часом і країною призначення (для дітей із Молдови) [10].

Наша держава – це країна, з якої, як правило, здійснюється експорт жінок на світові ринки сексуального бізнесу (в Туреччину, Італію, Польщу, Іспанію, Німеччину, країни колишньої Югославії, Угорщину, Чехію, Грецію, Російську Федерацію, Об'єднані Арабські Емірати, Ізраїль, Сполучені Штати Америки та ін.). У міжнародній системі Україна визначена як країна-постачальниця жінок. Саме громадянки України зараз становлять значну частину живого «товару» на відкритих і тасмних ринках Європи та Азії. Чоловіки найчастіше експлуатуються в Португалії, Іспанії, Росії, Чехії [8].

Пропонуємо розглянути як внутрішні, так і зовнішні чинники, які впливають на торгівлю людьми в Україні.

Головною умовою вчинення торгівлі людьми є економічні чинники, до яких належать: економічна нестабільність у державі; наявність тіньової економіки; деформація у сфері розподілу благ; порушення принципів соціальної справедливості; соціальна нерівність у країні; низький рівень матеріальних доходів та життя більшої частини населення, насамперед молоді; несприятливі побутові умови. Ситуація у такому разі ускладнюється не тільки кризовим станом української економіки, а й тим, що процес міграції криміналізується [6]. Економічні кризи у більшості пострадянських країн призвели до проблем із працевлаштуванням та, відповідно, з отриманням доходів громадянами. Серед цих країн опинилась і наша держава. Через це в Україні є велика кількість потенційних трудових мігрантів. Не маючи постійного заробітку та не бажаючи миритись із жебрацьким існуванням, велика кількість громадян України сподівається на можливість працевлаштування за кордоном. Але для виїзду за кордон потрібні кошти та інформація про порядного роботодавця, а отримати будь-яку офіційну інформацію про можливість працевлаштування в цих країнах майже не видається можливим [5].

До другої групи внутрішніх чинників належать інформаційні. Негативну роль у поширенні в Україні кримінального правопорушення «торгівля людьми» відіграє погана обізнаність українських громадян щодо можливостей нелегального працевлаштування, публікації багатообіцяльної реклами в пресі, а також «агітація», низька обізнаність щодо прав людини, соціальні стереотипи виховання. Низький рівень життя та високий рівень безробіття серед населення штовхає їх до пошуку роботи далеко від дому. Очевидно, бажання населення формуються не на основі реальних знань про можливості та умови праці, а під впливом сторонніх знань та бажань покращити рівень свого життя [6].

До правових чинників можна зарахувати відсутність дієвої системи захисту потерпілих, недостатню захищеність українських громадян від рук торговців живим товаром як в Україні, так і за її межами, а також покарання злочинців. На міжнародному рівні досі не розроблено єдиного підходу до правового регулювання проблеми торгівлі людьми. Не досить ефективною залишається міждержавна співпраця. Спільні заходи базуються на особистих зв'язках та є нескоординованими. Лише у деяких країнах є міжвідомчі органи, які займаються виробленням рекомендацій стосовно змін чинного законодавства, а також забезпечують координацію дій між правоохоронними й міграційними органами [1].

Якщо 5–10 років тому основним чинником було безробіття, то сьогодні причиною бідності є не стільки безробіття як таке, скільки дуже низький поріг заробітної плати, що межує з бідністю (навіть за висококваліфіковану працю лікарів, медичних працівників, учителів, серед яких абсолютна більшість – жінки). Хоч випадки експлуатації людей та торгівлі ними не вичерпуються виключно зубожінням та відчуттям безвиході, однак вони є, безперечно, найбільш сприятливими для торгівлі людьми чинниками. Хоча українське законодавство передбачає досить суворе покарання за торгівлю людьми, проте найближчим часом змін не буде, зважаючи на те, що залишається мотивація у людей для виїзду за кордон, а також високі прибутки у тих, хто вивозить [6].

Важливими (але ще не дослідженими) є психологічні чинники: кризовий етап, на якому перебувають наші громадяни, призвів до зменшення самозахисту, погіршення психологічного стану, девальвації моральних цінностей значної частини населення та їх деформації. З огляду на це, найбільш уразливими до торгівлі людьми є: безробітні, неодружені жінки, самотні матері, розлучені особи, молоді, діти вулиць, діти-сироти, вихідці з неблагополучних сімей, особи-мігранти, особи, звільнені з місць позбавлення волі, особи, які зазнали насильства (сексуального), матеріально незабезпечені особи, особи з проблемами психічного здоров'я, дискриміновані, стигматизовані особи.

Нова для України група ризику – вимушені переселенці або внутрішньо переміщені особи із зони збройного конфлікту на Сході України. За даними Міністерства соціальної політики України, станом на 10 жовтня 2016 року в Україні зафіксовано майже 1,7 млн ВПО. Через невідомість перспектив щодо подальшого влаштування, побутові труднощі та брак ресурсів (як-от фінансових) такі люди є особливо вразливими та схильними до прийняття сумнівних пропозицій вербувальників. Крім того, деякі переселенці намагаються отримати притулок за кордоном. Але брак знань щодо вимог міжнародного та внутрішнього законодавства інших країн щодо статусу біженця або шукача притулку робить їх легкою здобиччю для шахраїв і торговців людьми (що небезпечніше) [7].

Крім того, серед причин торгівлі людьми варто виокремити генетичну привабливість українських жінок; нераціональну податкову політику держави; існування в Україні дуже привабливого «ринку жінок»; стрімке поширення алкоголізму і наркоманії серед жінок; відсутність дієвої системи захисту жертв злочину від погроз та шантажування з моменту розкриття злочину до розгляду справи в суді; безконтрольність рекламних оголошень із працевлаштування; правову неграмотність населення; поверхові уявлення про легкість життя у західних країнах; інтернаціоналізацію організованої злочинності [5].

Ще одним складником існування торгівлі людьми є необізнаність громадян України у згаданій сфері. Розгорнута останнім часом інформаційна кампанія із застереження громадян майже не здатна вплинути на їхні рішення працювати за кордоном. Людина скоріше повірить у казкові розповіді своїх знайомих, ніж у застереження посадових осіб. Навіть ті, хто потерпів від торгівлі людьми, соромлячись розголосу того, що з ними трапилось, підтримують міф про «казкові» умови роботи за кордоном. Мають місце також випадки, коли люди усвідомлюють, що вони можуть стати предметом купівлі-продажу, але свідомо йдуть на це, прагнучи заробити грошей та не враховуючи можливих наслідків. Проте зростання у 2017 році кількості зареєстрованих кримінальних проваджень у сфері торгівлі людьми до 346 проти 115 випадків у 2016 році свідчить про те, що люди перестали боятися звертатися по допомогу до правоохоронців (Statystychni dannii, 2020). Для органів Національної поліції важливо, аби населення загалом, особливо окремі групи ризику, володіли інструментами захисту в разі злочинного використання людини як товару [5].

Найчастіше жертви торгівлі людьми опиняються у ситуаціях, коли людину примушують надавати секс-послуги, обіцяючи легальне чи нелегальне працевлаштування за кордоном. Водночас здійснюється насильство, обмеження свободи, людина потрапляє у боргову кабалу тощо; людей за кордоном використовують на тяжких та/або небезпечних для здоров'я чи принизливих для їхньої гідності роботах, при цьому праця буває ненормованою, а оплата – набагато нижчою від обіцяної (або ж взагалі відсутньою); виконуючи тяжку ненормовану роботу, жертви (частіше жінки) часто змушені примусово надавати роботодавцям сексуальні послуги. При цьому використовуються залежне становище жінки; через свідомо неправдиву інформацію жінка з України, виходячи заміж за іноземця, потрапляє у повну залежність від чоловіка, при цьому щодо неї чиниться насильство, обмежуються права і свободи: її примусово використовують для сексуальних забаганок чоловіка або чоловік є сутенером і змушує свою жінку ставати повією; її використовують як машину для народження дитини (після чого з нею розлучаються, висилають додому чи продають); жінка не виходить заміж, як було обіцяно, у багатій країні (часто обманом) її завозять у важкодоступні місця, де немає елементарних побутових умов, тому вона швидко гине через тяжку працю [7].

Серед зовнішніх детермінант варто виокремити такі, як інтернаціоналізація тіньової економіки; зростання різниці між багатими та бідними державами; попит на низькооплачувану та неофіційну працю; брак можливостей легального працевлаштування за кордоном для громадян України; формування міжнародних кримінальних об'єднань; корумпованість працівників державних органів; лояльне законодавство до занять проституцією в багатьох країнах світу поліпшення міждержавних і міжнародних відносин; розширення економічних і соціальних зв'язків; підвищення «прозорості» кордонів; спрощення режиму міжнародних поїздок; розвиток міжнародної торгівлі; поява нових ринків збуту; збільшення міжнародних перевезень, що створює комплекс для активної діяльності транснаціональної організованої злочинності та появи нових її видів, зокрема торгівлі людьми.

Дослідник О.В. Святун до зовнішніх причин торгівлі людьми зараховує: недієву систему протидії торгівлі людьми у світі; попит на торгівлю людьми; наявність можливостей для торговців людьми; пропозицію; наявність потенційних жертв.

Недієва система протидії торгівлі людьми у світі – це відкриття кордонів, спрощення можливості для подорожування; невідповідність міжнародної нормативно-правової бази щодо запобігання торгівлі людьми та захисту потерпілих осіб реальним умовам; брак механізмів реалізації законів; корумпованість відповідальних органів, які забезпечують дотримання законності; неузгодженість міграційної політики з реаліями ринку праці в країнах; лояльне законодавство до занять проституцією у багатьох країнах світу; формування міжнародних кримінальних об'єднань; інтернаціоналізація тіньової економіки тощо [11].

Попит на торгівлю людьми зумовлений існуванням низькооплачуваної праці та комерційної сексуальної експлуатації, особливо дітей; роботи у галузях, де основне населення не хоче працювати через низку причин, як-от через небезпечні умови.

Наявність умов/сприятливих чинників для торговців людьми (фінансова користь від торгівлі людьми; безкарність у разі вчинення злочинів; мінімальний ризик настання негативних наслідків для торговців; відсутність справедливості щодо потерпілих та потенційних жертв, що дає змогу торговцям маніпулювати своєю безкарністю) [7].

Пропозиція, наявність потенційних жертв – це бідність та економічна нерівність між країнами та регіонами; обмеження пропозиції щодо працевлаштування всередині своїх країн; наявність війн чи збройних конфліктів; відсутність реєстрації під час народження, легального статусу та громадянства значної частини населення, особливо національних меншин [11].

Ураховуючи вищезазначене, варто зауважити, що основними проблемами запобігання й виявлення торгівлі людьми є те, що не всі жертви можуть або бажають звернутися за захистом своїх прав. Багато жертв просто не знають, куди звернутися за допомогою. Дуже часто перешкодою є й та обставина, що правоохоронні органи зарубіжних держав відмовляються співпрацювати з правоохоронними органами України [12].

На нашу думку, найдієвіший спосіб запобігання торгівлі людьми – це створення урядами широких потоків легальної й законної міграції. Залучення більшості мігрантів до використання офіційних каналів допоможе урядам виявити, ізолювати і припинити використання незаконних методів. Крім того, легальні потоки міграції можуть мати позитивні наслідки для суспільства загалом [12].

Вагоме значення також має віктимологічна профілактика торгівлі людьми. Необхідно працювати за «групою ризику», тобто з особами, які через різні життєві обставини є потенційними жертвами торгівлі людьми, здійснювати індивідуальний вплив на них, надавати їм конкретну допомогу. Точне й своєчасне виявлення тих, хто входить у групу ризику, втягнення в торгівлю людьми є запорукою успішності запобігання таким злочинам. Необхідно здійснювати масштабне інформування населення про небезпечні ситуації, пов'язані з ризиком опинитися у ситуації торгівлі людьми. Зауважимо, що у науковій літературі висловлювалися критичні міркування стосовно ефективності кампаній з інформування населення про загрозу стати жертвою торгівлі людьми [13]. Так, наприклад, А.М. Орлеан констатує, що «вельми активно розгорнута останнім часом інформаційна кампанія із застереження громадян майже не спроможна вплинути на рішення працювати за кордоном». Причиною такого стану речей, на думку науковця, є низький ступінь довіри молоді до ЗМІ та державних установ [14].

Аналіз практики призначення покарання за торгівлю людьми засвідчує надмірний гуманізм вітчизняних судів. Винним у вчиненні розглядуваного діяння нерідко призначаються надто м'які покарання. До того ж більшість засуджених за цей злочин звільняється від відбування покарання з випробуванням. Така практика призводить до того, що засуджена особа не відчуває достатнього карального впливу за вчинене нею діяння, не зазнає адекватного обмеження прав і свобод, що не стає належною пересторогою для тих, хто зважається на вчинення цього діяння. З огляду на це, ми переконані, що необхідно забезпечити невідворотність кримінальної відповідальності винних у вчиненні торгівлі людьми, а також адекватність призначуваного покарання вчиненому діянню [13].

Певні кроки у протидії цій загрозі здійснює Міністерство праці та соціальної політики України, яке у 2016 році ініціювало розробку національної стратегії запобігання торгівлі людьми та узгодило її з іншими суб'єктами у сфері протидії торгівлі людьми під час засідань міжвідомчих робочих груп. Державна прикордонна служба України (далі – ДПСУ) також бере активну участь у виявленні злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, та потенційних потерпілих. Важлива робота щодо вирішення цієї проблеми здійснюється і на міжнародному рівні. Під час засідання Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй окреслено загальні проблеми, пов'язані з торгівлею людьми на не підконтрольних Уряду України територіях. Організації Об'єднаних Націй запропо-

новано визначити пріоритетність проблеми сексуального насильства в регіонах Східної України, які постраждали від конфлікту. Міжнародна організація з міграції в Україні підтримує Національну гарячу лінію з протидії торгівлі людьми та консультування мігрантів. Для підвищення обізнаності населення щодо ризиків торгівлі людьми створено вебсайт www.stoptrafficking.org. Із 2000 року 12 168 осіб, які постраждали від торгівлі людьми, отримали від представництва МОМ в Україні реінтеграційну допомогу, зокрема юридичну, медичну, психологічну, а також допомогу сім'ї, професійне навчання та інші види допомоги залежно від індивідуальних потреб [15].

Крім того, дослідження проблеми торгівлі людьми дає підстави стверджувати, що необхідно більше уваги приділяти корупції в держустановах тих країн, звідки вивозяться жертви торгівлі людьми, адже головними співучасниками злочинів стають правоохоронні органи, працівники митного контролю і навіть дипломати, які користуються своїм імунітетом. Торговці людьми «підживлюються» корупцією, і часто самі правоохоронні органи сприяють організованій злочинності в бідних країнах.

Таким чином, для отримання відчутних результатів у процесі запобігання торгівлі людьми необхідно змінити наявні підходи, що сформувалися у суспільній свідомості щодо сприйняття корупції як звичного явища. Як уважають деякі дослідники, у країнах, де громадські організації беруть активну участь у виконанні загальносуспільних програм, корупція є менш поширеною. Такими, що найбільше потребують залучення інститутів громадянського суспільства, вважаються сфери протидії корупції та торгівлі людьми [16].

Наукова новизна. Автором окреслено ключові причини такого кримінального правопорушення, як торгівля людьми. На основі аналізу найпоширеніших детермінант торгівлі людьми запропоновано заходи запобігання кримінальним правопорушенням розглядуваної категорії.

Висновки. Як бачимо, проблема торгівлі людьми є різнобічною та досить швидко охоплює різні сфери. Якщо розглядати торгівлю людьми як певний світовий ринок, то жертви торгівлі становитимуть пропозицію, а корумповані роботодавці чи сексуальні експлуататори – попит. Пропозиції жертв торгівлі сприяє чимало чинників, про які ми уже зазначали, також можна виокремити, наприклад, бідність, привабливість кращого життя за кордоном, слабкі соціальні та економічні структури, безробіття, організовану злочинність, насильство щодо жінок та дітей, дискримінацію, корумпованість влади, політичну нестабільність, збройні конфлікти тощо [9].

Зростання попиту на торгівлю людьми сприяє і розвиток сексуальної індустрії, і потребу в експлуаторській праці. Сексуальний туризм та дитяча порнографія стали відомими в усьому світі «індустріями», що поширюються завдяки інформаційним технологіям та більшому доступу до Інтернету. Торгівлі людьми також сприяє світовий попит на дешеву та нелегальну робочу силу. Бідність та відсутність економічних можливостей робить усіх людей потенційними жертвами торговців людьми, пов'язаних із міжнародними злочинними організаціями. Хоча жінки та діти стають особливо вразливими потенційними жертвами сексуальної індустрії, проте торгівля людьми не обмежується сексуальною експлуатацією. Дедалі частіше трапляються випадки, де формою експлуатації є примусова вагітність, що означає посягання на волю жінки (вагітність шляхом примусового штучного запліднення) [9].

Список використаних джерел:

1. Краєвська О. Міжнародний досвід протидії глобальній проблемі торгівлі людьми. *Вісник Львівського університету*. Серія «Міжнародні відносини». Вип. 3. Ч. 3. 2015. URL: <http://dx.doi.org/10.30970/vir.2015.37-3.3.173>
2. Статистичні данні МВС за 2020 рік. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/localnews/mvs-u-2017-rotsi-vid-torgivli-ljudmi-v-ukrajini-postrazhdali-161-cholovik-184-zhinki-i-22-ditini-236146.html>
3. Результати роботи поліції з протидії торгівлі людьми за 2020 рік є кращими за останні п'ять років. URL: http://mvs.gov.ua/ua/news/12364_Sergiy_Knyazv_Rezultati_roboti_policii_z_protidii_torgivli_lyudmi_za_2017_rik_krashchimi_za_ostanni_pyat_rokiv_FOTO.html
4. Статистичні данні Державної прикордонної служби щодо торгівлі людьми. URL: https://www.google.com/search?rlz=1C1GGRV_enUA762UA764&q=%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D1%96%D0%B2%D0%BB%D1%8F+%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D1%8C%D0%BC%D0%B8&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwi-47mF__rgAhV666YKHYvsDK8QsAR6BAgBEAE&biw=1366&bih=657#imgsrc=obLEEbLxTjuT6M
5. Кісілюк Е.М. Деякі аспекти протидії торгівлі людьми в діяльності Національної поліції України. Матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму (Івано-Франківськ). URL: <https://ukd.edu.ua/sites/default/files/2020-06/Zbirnyk-protydiya-torgivli-2019.pdf>.

6. Розумович Н.Ф. Вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на торгівлю людьми в Україні. Матеріали III Міжнародного науково-практичного симпозиуму (Івано-Франківськ). – 2019. URL: <https://ukd.edu.ua/sites/default/files/2020-06/Zbirnyk-protydiya-torgivli-2019.pdf>.

7. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / Автори-упорядники: Є. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга; за заг. ред. К. Левківського та ін. Київ : ВАІТЕ, 2017. 88 с.

8. Лугіна Н.А. Василюк Ю.О. Торговля людьми як глобальна проблема транснаціонального характеру. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2/2020. URL: DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-2/120>.

9. Жерж Н.А. Міжнародні нормативно-правові засади боротьби з торгівлею людьми. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2019. Вип. 1. DOI 10.33244/2617-4154.1.2019. 141-149.

10. Торговля людьми чи інша незаконна угода про передачу людини. *Юридична енциклопедія* : у 6 т. / ред. кол. Ю С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1998–2004. Т. 6. 768 с.

11. Святун О.В. Європейські механізми боротьби із торгівлею людьми : автореферат дис. канд. юрид. наук : 12.00.11 «Міжнародне право». Київ : Б. в., 2005. 18 с.

12. Чігер В. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми. *Підприємство, господарство і право*. 2019. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.5.49>.

13. Андрушко А.В. Спеціально-криминологічні заходи запобігання торгівлі людьми. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Вип. 5. Том 1. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2019.5-1.37>.

14. Орлеан А.М. Кримінально-правова характеристика торгівлі людьми. Монографія. Харків : СІМ, 2005. 180 с.

15. Романюк М.Д. Смутчак З.В. Державна політика протидії торгівлі людьми в Україні та напрями її вдосконалення. *ВІСНИК ЖДТУ*. № 2 (84). 2018. Режим доступу до ресурсу: DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2018-2\(84\)-45-51](https://doi.org/10.26642/jen-2018-2(84)-45-51).

16. Шведова Г.Л. Загальносоціальне запобігання корупційним передумовам поширення торгівлі людьми. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. № 6 (18). 2018. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/%D0%B1%D0%B5%D0%B7-%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97%D1%88%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%B3-%D0%BB-%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5-%D0%B7%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B1%D1%96/>.